

PROGRAMA FESTA MAJOR 2015, VILOBÍ D'ONYAR

EXPÒSITS I DIDES EN EL SEGLE XVIII,

L'hàbit d'eliminar els infants acabats de néixer es remunta a les cultures més antigues: per raons de sexe, de pobresa o d'il·legitimitat, molt sovint convenia la seva desaparició. Dos sistemes hi havia per eliminar-los: l'avortament i l'ofegament. En bona part dels casos l'expòsit era el resultat d'un avortament frustrat; un avortament atacat i denunciat constantment per l'església, però practicat per llevadores, herbolaris i bruixots de poble. La utilització de la corona de rei i la ruda així ens en deixen constància. L'altre sistema utilitzat pels pobres per desfer-se del nou-nat, era l'ofegament: dormint junts, tot sovint el nadó quedava esclafat sota el pit de la mare. La quantitat de morts d'aquest tipus, i les denúncies que en feia l'església ens fan veure que no són casos de mort blanca o sobtada, sinó vertaders infanticidis. Aquest sistema fou atacat per l'església que hi veié clarament una manera d'eliminar el nadó sense possibilitats de castigar el crim per indemostrable. Vegem aquests manaments fets per Joseph Ferrussola, Visitador General de la diòcesi gironina en representació del bisbe Baltasar Bastero:

"mana el Senyor Visitador General als Pares y Mares de aquells que despres de ser nats y per lo menos fins sian batejats los fassen un lletet fora del llet de la Mare o de la Dida, y si per pobresa no poguessen fer-ho, o que estigan desganats, quant més prest pogan fassan batejarlos”

Tanmateix el sistema més usat era l'abandonament, les exposicions de nens a la porta dels temples o al mig d'un camí eren freqüents. L'església cristiana va acceptar aquests sistema de control familiar per evitar mals majors com l'assassinat dels nadons i diversos hospitals des de l'edat mitjana tingueren cura dels anomenats " Fills de la ventura": els vestien, alimentaven, els pagaven dides i acabada la lactància, els pocs supervivents els col·locaven en cases particulars i més tard en els anomenats hospicis. A Catalunya hi havia dos hospitals que hostatjaven els expòsits: l'hospital de la Santa Creu de Barcelona i l'hospital de Santa Caterina de Girona. Al llarg del segle XVIII, el notable augment de la població catalana, que duplicà els seus habitants i el creixement econòmic amb traspassos de població del camp a la ciutat, augmentaren també el nombre d'expòsits dels pobles selvatans i gironins.

Aquests fills de la ventura eren abandonats acabats de néixer a la vora d'un camí quasi sempre per tal que la persona que el trobés el portés a l'església més propera per

ser batejat, i d'allà el justícia i l'hospitaler local si n'hi havia, el portava al proper poble fins que arribava a Girona. El viatge de poble en poble, per treure's la "nosa" que representava el nadó, s'allargava tres o quatre dies, temps suficient per afeblir la ja de per sí dèbil constitució del nou-nat, tot sovint nascut sense ser volgut i tot sovint víctimes passives d'avortaments frustrats. No estranyi doncs que la mortaldat d'aquests nadons els seus primers tres mesos de vida fos del 90%.

Un nadó abandonat, fos quin fos el seu origen, i les causes del seu abandonament, es convertia en l'ésser més indefens, en el marginat més innocent; era, sens dubte, el més pobre de la societat set-centista: per no tenir, no tenia ni pares. Li havien substret el passat i el 92% del seu futur era la mort dins els dos primers anys de vida.

Malauradament per ell, al no ser classe productiva, al no representar cap mena de perill d'avalot o revolta, era oblidat àdhuc pels mateixos pobres. Néixer per a morir: aquest era el trist destí dels expòsits.

Molt sovint la mare, pare o llevadora l'exposaven (d'aquí el nom d'expòsit) en un lloc prou allunyat del seu origen per evitar suspicàcies de forma que al traslladar-lo difícilment tornés a raure, ni que fos de pas, al seu poble d'origen. Llegim-ne la informació que donen els llibres parroquials quan consignen el baptisme de l'expòsit

18-04-1788 "...recent nat, portat en lo hospital de Pobres de esta vila
per una dona incognita, la qual ha dit que no era batejat..."

15-09-91 "...recent nat y portat en lo hospital de pobres de esta Vila per la hospitalera de Vidreras, la qual ha dit que no era batejat..."

2-5-1774 "...fill de pares incògnits al qual fonc portat en la nit del die primer de dit mes y any en est hospital per persona no coneguda, dient lo fessem batejar per amor de Déu..." (tots tres a A.Parroquial de Vidreras, Llibre de Bateigs 1720-1809)

27-10-1740: "...un moso de casa del Regidor del Poble de Brunyola ha portat un miño fill de pares incognits a la casa de salvi Segrera pages, perque est com a Regidor del Poble de Sant Dalmay lo fes conduir al Hospital de Gerona y avent preguntat al sobre dit moso si dit miño o infant era batejat respon que no: per lo que jo Benet Batllar Riucech Reverend, no he volgut partys sens lo Baptisme y avent elegit per Padrins a Salvi Segrera pages y a Teresa Costa pagesa qui li han posat nom Salvi, Miquel lo he batejat en les fonts baptismals desta Iglesia..." (A.P. Vilobí d'Onyar, Baptismes de Sant Dalmai 1731-1800)

"...una hora y mitja antes del die portaren a la porta del mas Pla dest Poble de Sant Dalmay un infant fill de Pares incognits y los quel portaren tambe volgueren quedar incognits, puix havent dit que no era batejat fugiren. Lo bategi lo mateix die..." (A.P. Vilobí d'Onyar, Baptismes de Sant Dalmai)

Degut a l'alta mortalitat en el part, quasi tothom batejava d'urgència i emergència mentre s'esperava l'arribada del capellà per complir amb el ritus oficial del bateig com així feu el rector de Sant Dalmai el 2 de setembre de l'any 1772:

"...havent nat una infanta filla de pares incognits y per raho del treball que tingue en el naixer haverla batejada certa Persona que se trobaba en tal naxament, jo Jaume Mitjans la torni batejar baix condicio..." (A.P. Vilobí d'Onyar, Sant Dalmai)

A la comarca de La Selva s'abandonaren al llarg del segle XVIII 488 nadons (138 del 1720 al 1760 i 250 del 1760 al 1800). Vilobí d'Onyar mantingué la mateixa tònica en les dues meitats de segle: 7 i 8 nadons respectivament, la meitat que els pobles amb més abandonaments (Santa Coloma de Farners i Blanes amb 17 cadascun). Tanmateix mentre la majoria de pobles doblaren el nombre de nadons abandonats la segona meitat de segle, Vilobí només passà de 7 a 8.

Evidentment, no se'ns fa estrany que la mortalitat d'aquests nadons arribés al 90%: les condicions de l'exposició (molt sovint despullats), les condicions del trasllat, la manca d'un aliment correcte els primer dies de la seva existència i la manca d'amor no eren precisament les condicions adequades per uns infants que molt sovint ja havien sofert diversos intents d'avortament.

Tanmateix, amb els expòsits s'originava una xarxa de didatge per criar-los i mantenir-ne vius el màxim possible. El didatge d'expòsits es convertí en una font d'ingressos de moltes famílies pobres selvatanes. Es poden distingir clarament en l'edat moderna dos tipus de dides: les mercenàries, que agafen un nadó d'una família i el crien, segons contracte, durant una temporada, i les dides hospitalàries que agafen un nadó expòsit de l'hospital i el crien i mantenen fins que l'adopten (pocs són els casos) o el tornen a l'hospital de Sta. Caterina, institució encarregada de la seva conservació fins que l'any 1803 passaren a dependre de l'Hospici de Girona.

Les dides hospitalàries es poden dividir en dides internes (les que alleten dins l'hospital de Sta. Caterina tot esperant que una dida externa s'emporti l'expòsit) i les externes (que s'emporten l'expòsit a casa seva durant tot el temps de l'alletament).

Qui era dida? O millor, per què una mare feia de dida? Quines eren les raons que la portaven a participar en el mercat de la llet?

"La muger que se pone a Ama o se le ha muerto su hijo, o le ha destetado ya o se le ha quitado antes de tiempo del pecho para darle a otro. En el primer caso es muy sospechosa por habersele muerto el hijo, en el segundo caso, es mala, por tener la leche vieja; y en el tercer caso, que es el más frecuente, si para criar un hijo ageno abandonó el suyo, es mala madre, ¿cómo, pues, será buena Ama?."

Les dides cobraven al llarg del segle una lliura catalana mensual, i l'hospital els proporcionava la roba del nadó. Una lliura mensual per alimentar un nadó. Un mestre de cases cobrava nou sous per jornal, que venia a ser unes 9 lliures mensuals per vint dies treballats i un manobre cobrava sis lliures mensuals, salari aproximat al d'un treballador o bracer. Aleshores la dida aportava entre un deu i vint per cent dels ingressos mensuals, xifra prou considerable si tenim en compte que per alletar no deixava de fer pràcticament cap de les feines pròpies de la casa, i que la despesa que li representava el nadó era mínima. Sens dubte, era un bon sobresou, i més en una economia basada encara en molts aspectes en l'autoconsum.

En les anàlisis efectuades en els Llibre de Dides es demostra que el 66% de les dides agafen l'orfe quan se'ls hi mort el seu propi fill i del 33,9% restant no hi ha informació fidedigna en els registres parroquials tot i creure que seguirien la mateixa tònica. Així, sembla demostrat que no es mercadejava amb la llet i que les dides hospitalàries no actuaven donant la llet perquè la treien del seu fill viu, subalimentant així al propi i a l'estrany, sinó per aprofitar la pròpia abans de perdre-la.

Els pobles amb més dides eren Sant Gregori, Amer, Bescanó, Anglès i Osor que acaparaven el 36,6% del total de dides de l'hospital de Santa Caterina, quan només representen un 3,1% de la població total del corregiment. Si a aquests nuclis s'hi afegeixen Quart d'Onyar, Vilobí d'Onyar, La Cellera de Ter, Sant Martí de Llémena i Les Planes d'Hostoles, acaparen el 50,8% de les dides.

Miquel Borrell i Sabater, doctor en Historia Moderna